

Dokumentacja złożona do konkursu na kuratorski projekt
wystawy w Pawilonie Polskim na
58 Międzynarodowej Wystawie Sztuki w Wenecji w 2019r.

Projekt: *Rozarium – Marzena Nowak i Agata Zubel*

Kuratorka: Katarzyna Matt-Uszynska

Marzena Nowak i Agata Zubel
Rozarium

Artystka Marzena Nowak we współpracy z sopranistką i kompozytorką Agatą Zubel

Synestetyczna, przekraczająca granice gatunków rzeźba przestrzenna

Instalacja Marzeny Nowak *Rozarium* zaplanowanej do Pawilonu Polskiego na 58 Międzynarodową Wystawę Sztuki w Wenecji zostanie zbudowana ze sznurów wonnych paciorków z palisandru, z jakich robi się w Polsce różańce. Sznury zwisające w różnym zagęszczeniu z sufitu tworzą niemal skulpturalny, wypełniony repetytywno-medytacyjną muzyką obiekt przestrzenny, do którego wnętrza prowadzi dostępna dla zwiedzających droga przypominająca labirynt. Poszerzeniem tej interwencji w przestrzeni jest projekcja zbliżeń mimiki, gestów i artykulacji w śpiewie Agaty Zubel.

Obie artystki podejmują temat symboli i praktyk rytualnych jako prawdy ponadczasowej, nie tylko wskazującej na ukrytą, głębszą rzeczywistość, lecz także uobecniającej to, co transcendentne. Swoją instalacją zwracają jednocześnie uwagę na to, że owe symbole i praktyki są uwarunkowane historycznie i społecznie, dlatego ich znaczenie nigdy nie jest do końca zdefiniowane. Mogą się rozwijać tylko w żywym dyskursie, kiedy ludzie się na nie otwierają i – każdy z osobna – odbierają na nowo.

Artystki poruszają zarówno kwestię wspólnych i jednakowych form praktyki religijnej, polegających na modlitwach powtarzalnych i technikach medytacyjnych, od różańca po labirynt w różnych religiach, od chrześcijaństwa przez hinduizm i buddyzm po islam, jak i zagadnienie tematu różańca w historii sztuki, literaturze, filozofii i religii. W centrum uwagi znajduje się relacja między sztuką, społeczeństwem, religią, tolerancją i humanitaryzmem.

Praca Marzeny Nowak i Agaty Zubel stanowi refugium, miejsce refleksji i kontemplacji, instalację przestrzenną głęboko medytacyjną i tajemniczą.

Opis projektu / koncepcja

Rzeźby, instalacje przestrzenne i performanse Marzeny Nowak to wyobcowane fragmenty jej wspomnień i doświadczeń.

„*Die Psyche ist ausgedehnt*” („Psyche jest rozszerzona”) – tak artystka zatytułowała jeden z tekstów na temat swojej pracy. Nowak przemienia przestrzenie wystawowe w pudła rezonansowe swojej psyche. W eksponowanych artefaktach materializują się wspomnienia i stają wręcz namacalne. Jednocześnie artystka abstrahuje, minimalizuje i poprzez międzyprzestrzenie i pustki stwarza dystans psychologiczny.

Raz po raz posługuje się wzorcami i powtórzeniami, aby przybliżyć to, co niewidoczne, ciche i ulotne.

W zaplanowanej instalacji *Rozarium* Marzena Nowak wypełnia pomieszczenie ekspozycyjne sznurami zwisających z sufitu, pachnących paciorków z palisandru, materiału używanego do wyrobu różańców i o takiej samej formie. Grodząc pomieszczenie zwisającymi pionowo sznurami paciorków, buduje tajemniczy twór przestrzenny, sześcian o zmiennej gęstości i przejrzystości, którego labiryntowy charakter nieuchronnie przyciąga widza i zaprasza do środka. Poprzez skojarzenia ze sznurami modlitewnymi i ciągłe repetytywne i medytacyjne interwencje dźwiękowe Agaty Zubel obie artystki nie tylko wskazują na paralelności w praktykach modlitw powtarzalnych i technik medytacyjnych w różnych religiach, od chrześcijaństwa przez hinduizm i buddyzm po islam, lecz nawiązują także do tradycji tematu

różańcowego w historii sztuki, od Dürera po Caravaggia. Zbliżenia mimiki, gestów i artykulacji w śpiewie Agaty Zubel, pokazywane na ścianach po prawej i lewej stronie od centralnego wejścia, w swojej abstrakcyjności i intymności dodatkowo doładowują przestrzeń symboliczno-medytacyjnie.

Muzyczna instalacja przestrzenna Marzeny Nowak i Agaty Zubel przywodzi na myśl także podstawowe pismo teoretyczne Wagnera *Religion und Kunst* (Religia i sztuka)¹, z którego wynika, że sztuka ma ratować „jądro religii”, „ujmując mityczne symbole – w których prawdziwość we właściwym sensie się według niej wierzy – w ich symbolicznej wartości, aby przez idealne przedstawienie tychże wydobyć ukrytą w nich głęboką prawdę”.

Pojęcie „Rozarium” przypomina nam także o jego świeckich znaczeniach, jakie dominowały po wiek XIII. Oznaczało ono z jednej strony różnego rodzaju zbiory utworów literackich, przede wszystkim poezji, ale także ogród różany czy też rzeczywisty wieniec z róż.

Mniej więcej w tym samym czasie nazwę „Rozarium” nosił również różaniec, czyli sznur paciorków, na których odlicza się odmawiane modlitwy, a nawet sama modlitwa różańcowa. Oparta na systemie rytmicznych powtórzeń odliczanych na paciorkach, była praktykowana także przez muzułmańskich mieszkańców średniowiecznej Palestyny. Sznury modlitewne istniały również w buddyzmie i hinduizmie, a ich konstrukcja i liczba paciorków często bywały bardzo podobne. Wszystkie one służyły do odliczania często powtarzanych krótkich modlitw. Inwokacje też się powtarza, aby medytować nad „prawdami” w nich wyrażonymi i je wzmacniać.

Projekt artystyczny Marzeny Nowak i Agaty Zubel dla Pawilonu Polskiego na 58 Międzynarodową Wystawę Sztuki w Wenecji można też podobnie odczytywać jak przypowieść o pierścieniu w dramacie Gottholda Ephraima Lessinga *Natan mędrzec*², kluczowym tekście oświecenia. Jak przypowieść o pierścieniu, tak i *Rozarium* broni tolerancji religijnej i człowieczeństwa ponad podziałami religijnymi.

W interwencji przestrzennej Marzeny Nowak i Agaty Zubel pobrzmiewają również reminiscencje rozważań Zygmunta Baumana zawarte w jego rozmowach ze Stanisławem Obirkim *O Bogu i człowieku*³, w których Bauman podkreśla, jak inspirujące i niezwykłe są wiedza i mądrości starych religii w coraz bardziej zeświecczonym i obcym świecie. *Rozarium* nasuwa zasadnicze, również przez Baumana zadawane pytania: Jak reagują współczesne społeczeństwa na rozpad starych, racjonalnych porządków? Czy w ogóle istnieje jeszcze język, czy istnieją pojęcia na określenie utraty ponadczasowych pewności?

Labiryntową strukturą wnętrza rzeźby przestrzennej Marzeny Nowak i meandrującymi, przenikliwymi dźwiękami głosu Agaty Zubel praca obu artystek nawiązuje do najstarszych symboli ludzkości, jakie widzimy wyryte na tysiącletnich kamieniach i naczyniach i które już wcześniej weszły do symboliki religijnej i ćwiczeń duchowych. Labirynt katedry w Chartres, uważany za najsłynniejszy, posłużył też za wzorzec Marzenie Nowak. W kontekście religijnym, zwłaszcza chrześcijańskim, symbol labiryntu można rozumieć jako drogę do wewnętrznego skupienia, medytacji, autoanalizy i jako odbicie własnych zwrotów życiowych, a wielokrotne zmiany kierunku sprawiają, że śledzenie układu labiryntu czy też jego przemierzanie czyni z niego zagadkę.

¹ Richard Wagner, *Über Staat und Religion / Religion und Kunst*, 2015.

² Gotthold Ephraim Lessing, *Natan mędrzec*, przeł. Adam Szczerbowski, 1963.

³ Zygmunt Bauman i Stanisław Obirek, *O Bogu i człowieku. Rozmowy*, 2013, Zygmunt Bauman, Stanisław Obirek, *On the World and Ourselves*, 2015.

Wprowadzając wizualnie i muzycznie do swojej instalacji labirynt jako element centralny, Marzena Nowak i Agata Zubel nie tylko potęgują medytacyjną i tajemniczą atmosferę struktury przestrzennej, lecz także, wychodząc poza jej wymiar historyczny, przypominają o znaczeniu labiryntu we współczesnej literaturze i filmie, na przykład w *Imieniu róży* Umberta Eco czy w *Labiryntach*⁴ Jorge Luisa Borgesa.

Borgesowe labirynty, poplątane nieoświetlone korytarze, zasadzają się na tajemnym systemie, kunsztownie ukrytym porządku. Ten, kto odważa się w nie wejść, powinien wprowadzić stracić orientację, mają one jednak – choćby nie wiem jak trudne do odnalezienia – centrum i w końcu wypowadają śmiałka na zewnątrz. Jedno jest pewne: „Tylko okrężna droga prowadzi do doskonałości”.

Rozarium, wspólne dzieło Marzeny Nowak i Agaty Zubel, zamienia Pawilon Polski na Biennale w Wenecji w refugium, miejsce kontemplacji, ale także refleksji w społecznej debacie na temat relacji między sztuką, religią, prawdą i tolerancją. Marzena Nowak mówi: „Chciałabym stworzyć bardzo poetycką przestrzeń. Wyobrażam sobie te momenty cichego szeptu, niezapowiedziane, niewysłuchane, niemal fizyczny, bardzo namacalny dźwięk”.

Praca dwóch artystek, plastyka i muzyka, łączy w przekraczaniu granic psychiczną efemeryczność z fizycznym konkretem. Obie podejmują temat symboli i praktyk rytualnych jako prawdy ponadczasowej, nie tylko wskazującej na ukrytą, głębszą rzeczywistość, lecz także uobecniającej to, co transcendentne. Jednocześnie zwracają uwagę na to, że owe symbole i praktyki są historycznie i społecznie uwarunkowane, dlatego ich znaczenie nigdy nie jest do końca zdefiniowane. Mogą się rozwijać tylko w żywym dyskursie, kiedy ludzie się na nie otwierają i – każdy z osobna – odbierają na nowo.

⁴ Jorge Luis Borges, *Labirynty*. Nowa antologia, przeł. Mieszko A. Kardyni, Paweł Rogoziński, 2012.

SCENARIUSZ WYSTAWY

Marzena Nowak i Agata Zubel
Rozarium I Rosarium

Marzena Nowak: Instalacja

Agata Zubel: Kompozycja muzyczna i śpiew

Przestrzeń pawilonu wypełnia sieć podwieszonych fragmentów różańców, roztaczających wokół delikatny zapach drzewa palisandrowego, z którego są wykonane. Po prawej i lewej stronie od głównego wejścia - dwie duże projekcje wideo przedstawiające śpiewającą sopranistkę Agatę Zubel. Całą przestrzeń pawilonu wypełnia śpiew, na przemian z szeptem i muzyką.

Elementy instalacji:

- kompozycja podwieszonych koralików różańców.
- zapach drzewa różanego
- muzyka i śpiew skomponowane specjalnie dla projektu
- dwie projekcje wideo
- naturalne światło wzmocnione lampami punktowymi oświetlającymi elementy instalacji

Ekspozycja:

- Przestrzeń Pawilonu Polskiego będzie wypełniona koralami podwieszonych różańców.
- Pozbawione krzyży i obrazków świętych koraliki różańców, będą tworzyć delikatną strukturę transparentnych firan, spływających na podłogę.
- Kompozycja będzie miała formę niekończących się sznurów ciemnych koralików ciągnących się w górę i w dół, od sufitu do podłogi.
- Przytłaczająca wręcz forma, przypominająca labirynt firan o różnej gęstości, spotęguje wrażenie sieci, w której można się zagubić, zatracić, zapomnieć.
- W niektórych częściach instalacji, gęstsze sznury koralików, będą tworzyły rodzaj "deszczu" w dużej przestrzeni pawilonu. Widz może mieć uczucie zagubienia, utraty orientacji lub poczucia przestrzeni.
- Koraliki różańców będą wykonane z drzewa palisandrowego, którego delikatny zapach będzie roztaczał się w całej przestrzeni pawilonu.
- Całą przestrzeń wypełni również muzyka i śpiew w wykonaniu współczesnej kompozytorki Agaty Zubel. Specjalnie utworzona przez nią kompozycja składająca się z powtarzalnych szeptów i śpiewu, będzie nawiązywała do modlitwy jako powtarzanego

życzenia, bliskiego mantrze, czy medytacji.

- W nawach bocznych pawilonu wyświetlane będą duże projekcje wideo. W filmach stanowiących dokumentację śpiewu Agaty Zubel, kamera będzie przesuwała się powoli, w dużym zbliżeniu filmując skórę, usta, oczy i dłonie artystki podczas wykonywania utworu.

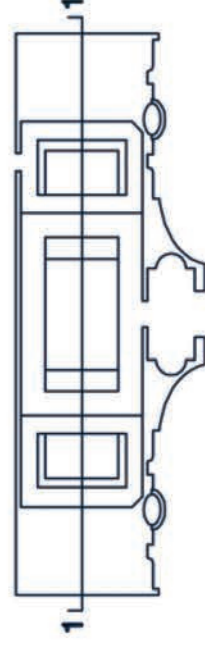
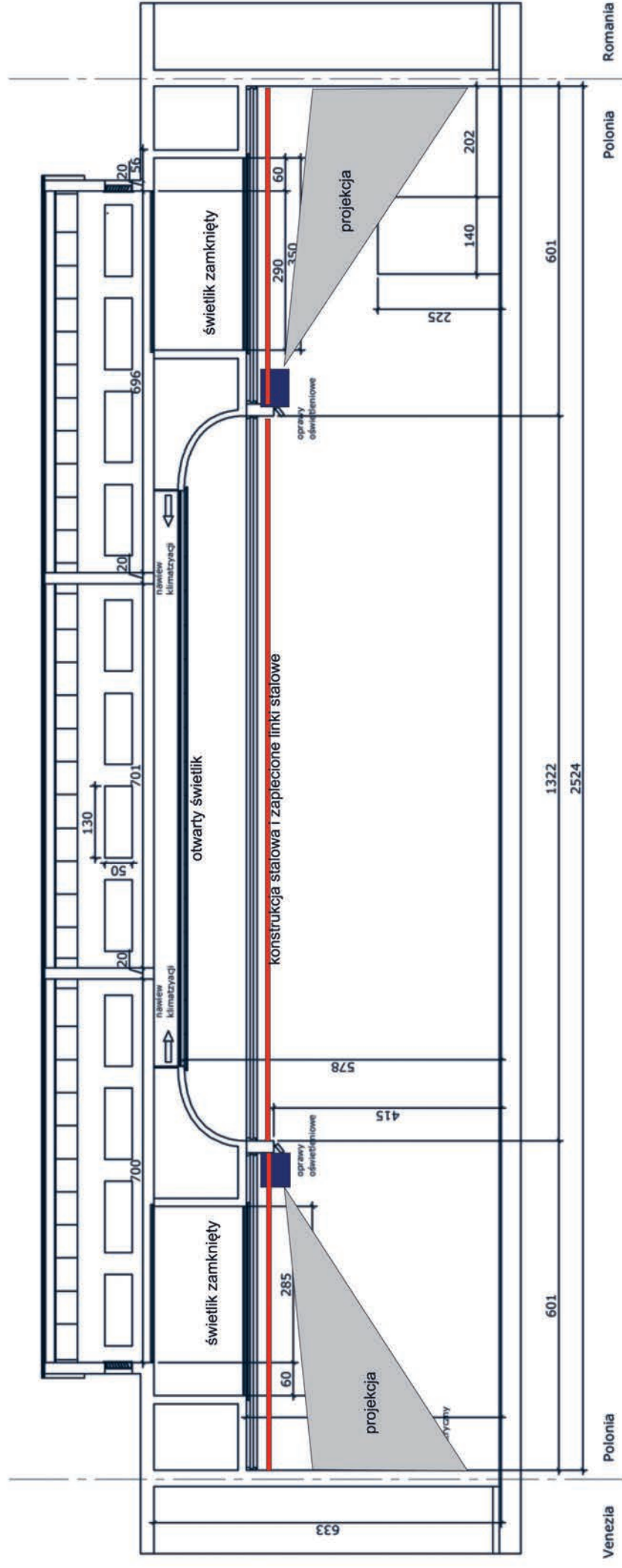
Opis techniczny instalacji:

- Całość konstrukcji stalowej zostanie wykonana w Polsce.
- Różańce potrzebne do wykonania instalacji zostaną zamówione i przygotowane w Polsce.
- Do przymocowania koralu różańców będzie wynajęty podnośnik nożycowy.
- W zawieszeniu różańców będą pomagały artystce 4 osoby.
- W pawilonie, pod sufitem, na wysokości belek poprzecznych (na wysokości 415-420 cm) do ścian zostaną przymocowane kątowniki.
- Będą one nawiercone co 50 cm. Na nich zostanie zapleciona linka stalowa naciągnięta za pomocą naciągaczy przymocowanych na końcu każdej linki.
- Forma zaplecenia będzie minimalizowała możliwość wybrzuszania linek pod wpływem ciężaru podwieszonych koralu. Cała siatka będzie podtrzymywana systemem dodatkowych linek podtrzymujących.
- W pustych przestrzeniach pomiędzy zaplecionymi linkami, będzie dowiązana cieńsza linka w miejscach potrzebnych do zagęszczenia kompozycji.
- Cała stalowa struktura będzie pomalowana na biało. (Malowanie proszkowe w Polsce).
- Do zaplecionej konstrukcji zostaną przymocowywane koralu różańca pomocą żyłek i cienkich linek.
- Do wykonania instalacji zostanie użytych ponad 3000 koralu różańców zapachowych.
- Całość zostanie oświetlona 8 lampami punktowymi.
- Światlik środkowy w pawilonie będzie otwarty, światliki w nawach bocznych będą zamknięte.
- Dwa projektory w nawach bocznych zostaną podwieszone pod sufitem za belkami poprzecznymi. Obrazy projekcji wielkości 480/300cm będą zajmowały prawie całe ściany boczne pawilonu. Obraz wideo będzie projektowany na białą ścianę.
- System nagłośnienia zainstalowany w całym pawilonie. 8 specjalistycznych głośników

podwieszonych w rogach sal. Zainstalowanych w ten sposób aby muzyka wypełniała całą przestrzeń wystawy.

Wernisaż:

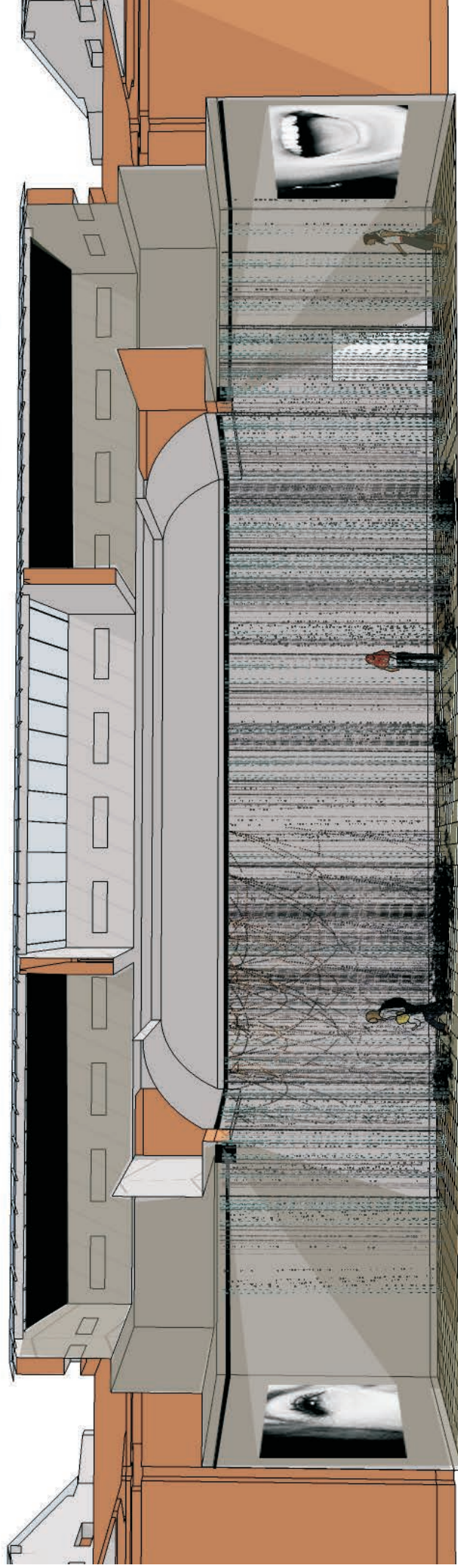
- Planowane są dwie osoby pilnujące wystawy.
- Ze względu na ograniczoną liczbę osób, które jednocześnie będą mogły oglądać wystawę (maks. 20 osób) jedna osoba będzie obecna przy wejściu głównym, a druga wewnątrz pawilonu pilnująca instalacji.
- Na okres wystawy zaplanowana jest jedna osoba pilnująca.
- Wejście i wyjście z wystawy będzie dostępne zwiedzającym przez przedsionek pawilonu.

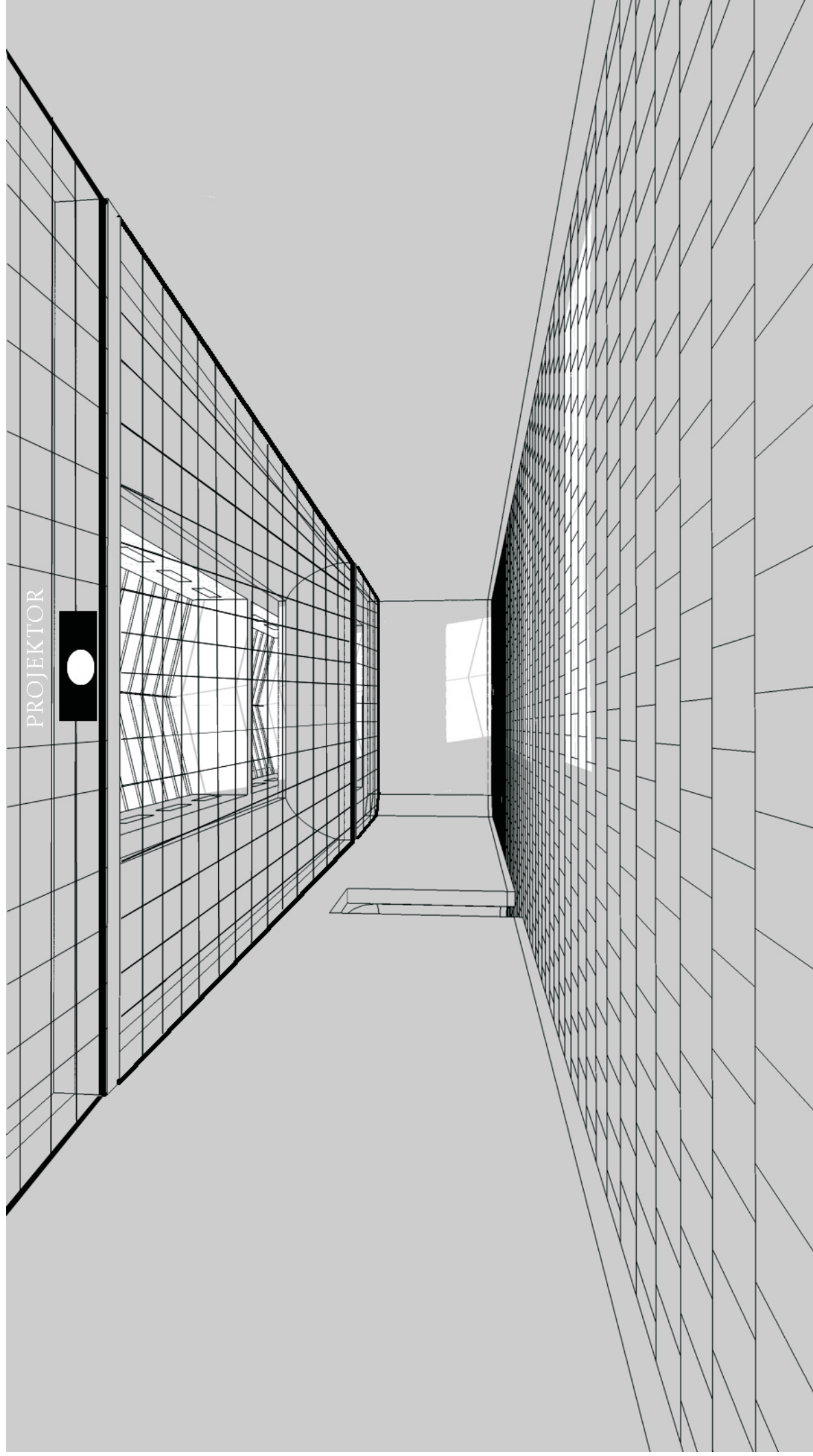
PRZEKRÓJ PODŁUŻNY WRAZ ZE SCHEMATEM KONSTRUKCJI

ZACIEMNIONA CZESC

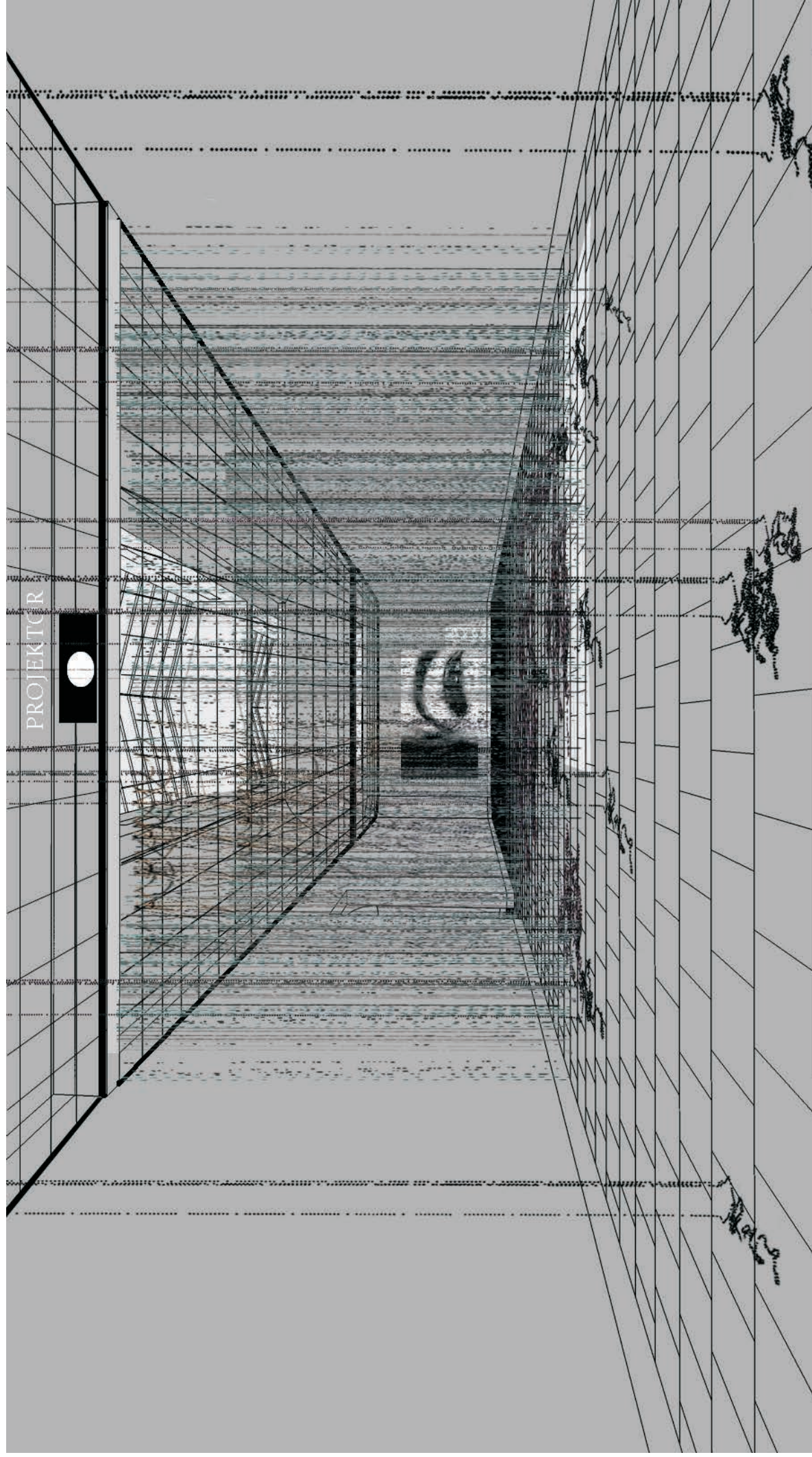
ZACIEMNIONA CZESC

PRZESZKÓJ PODŁUŻNY WRAZ Z EKSPONOWANIEM

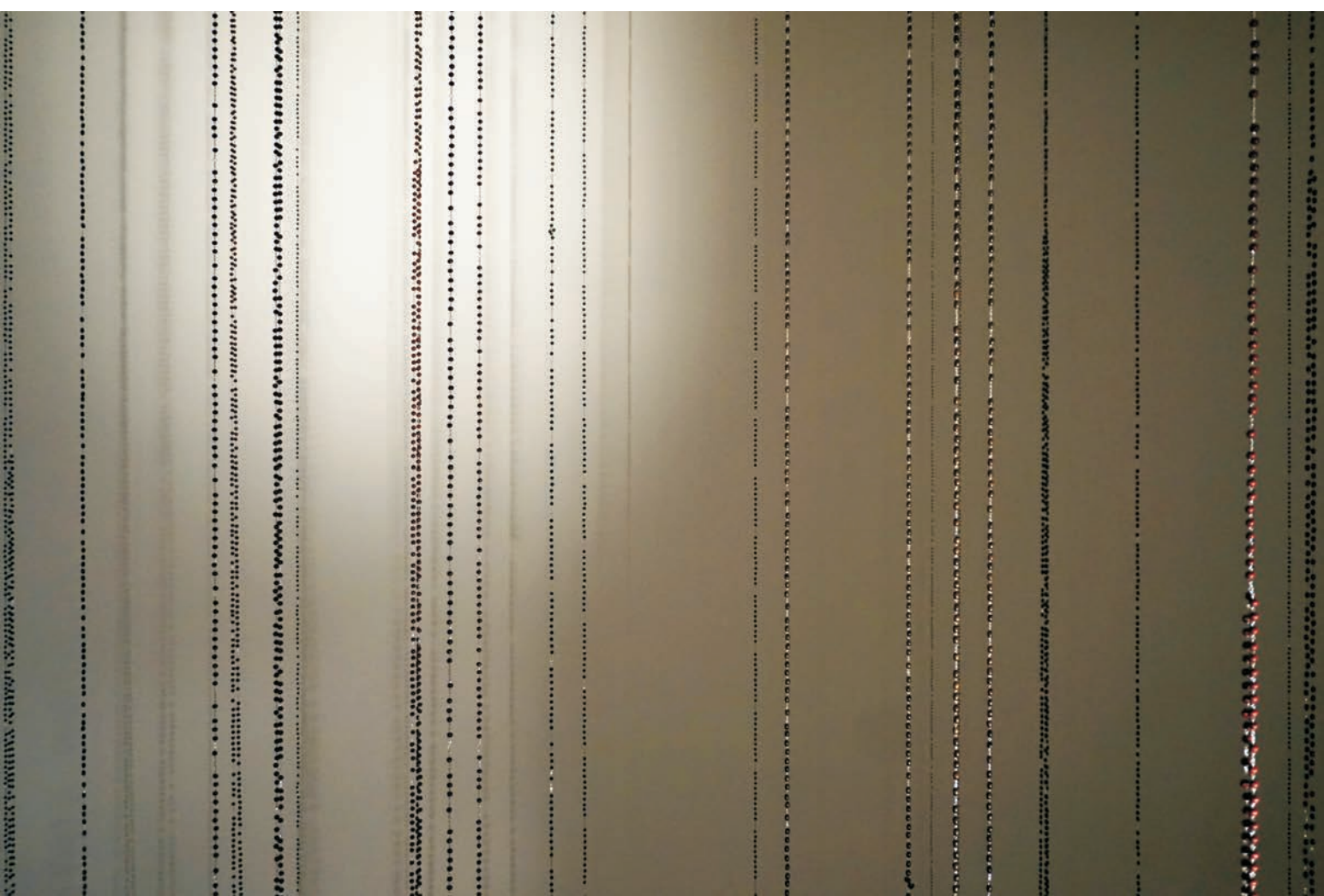
PRZEKRÓJ POPRZECZNY WRAZ ZE SCHEMATEM KONSTRUKCJI

PRZĘKRÓJ POPRZECZNY WRAZ ZE SZKICEM EKSPOZYCJI

przybliżona wizualizacja instalacji koralików różańców
proximate visualisation of the rosary beads installation

SCENARIUSZ WYSTAWY (streszczenie)

Marzena Nowak i Agata Zubel
Rozarium I Rosarium

Marzena Nowak: Instalacja

Agata Zubel: Kompozycja muzyczna i śpiew

Przestrzeń pawilonu wypełnia sieć podwieszonych fragmentów różańców, roztaczających wokół delikatny zapach drzewa palisandrowego, z którego są wykonane. Po prawej i lewej stronie od głównego wejścia - dwie duże projekcje wideo przedstawiające śpiewającą sopranistkę Agatę Zubel. Całą przestrzeń pawilonu wypełnia śpiew, na przemian z szeptem i muzyką.

Elementy instalacji:

- kompozycja podwieszonych koralików różańców.
- zapach drzewa różanego
- muzyka i śpiew skomponowane specjalnie dla projektu
- dwie projekcje wideo
- naturalne światło wzmocnione lampami punktowymi oświetlającymi elementy instalacji

Ekspozycja:

- Przestrzeń Pawilonu Polskiego będzie wypełniona koralami podwieszonych różańców.
- Pozbawione krzyży i obrazków świętych koraliki różańców, będą tworzyć delikatną strukturę transparentnych firan, spływających na podłogę.
- Kompozycja będzie miała formę niekończących się sznurów ciemnych koralików ciągnących się w górę i w dół, od sufitu do podłogi.
- Przytłaczająca wręcz forma, przypominająca labirynt firan o różnej gęstości, spotęguje wrażenie sieci, w której można się zagubić, zatracić, zapomnieć.
- W niektórych częściach instalacji, gęstsze sznury koralików, będą tworzyły rodzaj "deszczu" w dużej przestrzeni pawilonu. Widz może mieć uczucie zagubienia, utraty orientacji lub poczucia przestrzeni.
- Korale różańców będą wykonane z drzewa palisandrowego, którego delikatny zapach będzie roztaczał się w całej przestrzeni pawilonu.
- Całą przestrzeń wypełni również muzyka i śpiew w wykonaniu współczesnej kompozytorki Agaty Zubel. Specjalnie utworzona przez nią kompozycja składająca się z

powtarzalnych szeptów i śpiewu, będzie nawiązywała do modlitwy jako powtarzanego życzenia, bliskiego mantrze, czy medytacji.

- W nawach bocznych pawilonu wyświetlane będą duże projekcje wideo. W filmach stanowiących dokumentację śpiewu Agaty Zubel, kamera będzie przesuwiała się powoli, w dużym zbliżeniu filmując skórę, usta, oczy i dłonie artystki podczas wykonywania utworu.

Opis techniczny instalacji:

- Całość konstrukcji stalowej zostanie wykonana w Polsce.
- Różańce potrzebne do wykonania instalacji zostaną zamówione i przygotowane w Polsce.
- Do przymocowania koralu różańców będzie wynajęty podnośnik nożycowy.
- W zawieszeniu różańców będą pomagały artystce 4 osoby.
- W pawilonie, pod sufitem, na wysokości belek poprzecznych (na wysokości 415-420 cm) do ścian zostaną przymocowane kątowniki.
- Będą one nawiercone co 50 cm. Na nich zostanie zapleciona linka stalowa naciągnięta za pomocą naciągaczy przymocowanych na końcu każdej linki.
- Forma zaplecenia będzie minimalizowała możliwość wybrzuszania linek pod wpływem ciężaru podwieszonych koralu. Cała siatka będzie podtrzymywana systemem dodatkowych linek podtrzymujących.
- W pustych przestrzeniach pomiędzy zaplecionymi linkami, będzie dowiązana cieńsza linka w miejscach potrzebnych do zagęszczenia kompozycji.
- Cała stalowa struktura będzie pomalowana na biało. (Malowanie proszkowe w Polsce).
- Do zaplecionej konstrukcji zostaną przymocowywane koralu różańca pomocą żyłek i cienkich linek.
- Do wykonania instalacji zostanie użytych ponad 3000 koralu różańców zapachowych.
- Całość zostanie oświetlona 8 lampami punktowymi.
- Światlik środkowy w pawilonie będzie otwarty, światliki w nawach bocznych będą zamknięte.
- Dwa projektory w nawach bocznych zostaną podwieszone pod sufitem za belkami poprzecznymi. Obrazy projekcji wielkości 480/300cm będą zajmowały prawie całe ściany boczne pawilonu. Obraz wideo będzie projektowany na białą ścianę.

- System nagłośnienia zainstalowany w całym pawilonie. 8 specjalistycznych głośników podwieszonych w rogach sal. Zainstalowanych w ten sposób aby muzyka wypełniała całą przestrzeń wystawy.